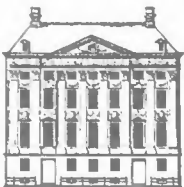
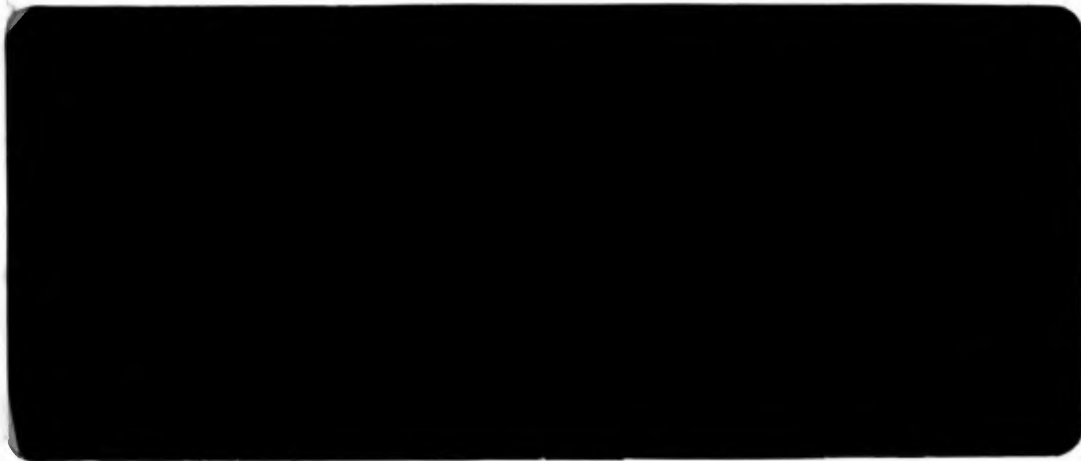

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Boekmanstichting - Bibliotheek

Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
telefoon: ~~24 37 36~~ / ~~24 37 37~~ / ~~24 37 38~~ / 24 37 39

De uitleentermijn bedraagt een maand. Mits tijdig
aangevraagd is verlenging met een maand moge-
lijk, tenzij de publikatie inmiddels is besproken.

De uitleentermijn is verstreken op:

--	--	--

**Advies over het wetenschappelijk
onderzoek op het gebied van de
Nederlandse taal en cultuur**

**Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739**

Advies over het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur

Commissie Geesteswetenschappen

april 1992

INHOUD

	blz.
1. Inleiding	1
2. Omschrijving van het terrein van onderzoek	6
2.1 Het begrip Nederlandse cultuur	6
2.2 Gebieden van onderzoek	6
3. Hoe kan het onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur gestimuleerd worden? Naar een Nederlands-Vlaamse fundatie voor de bestudering van de Nederlandse cultuur	9
-- Preliminare overwegingen	9
-- Een fundatie voor de bestudering van de Nederlandse cultuur	11
4. Doel en werkterreinen van de fundatie voor de bestudering van de Nederlandse cultuur	12
-- Doel van de fundatie	12
-- Werkterreinen van de fundatie	12
- Wetenschapsbeoefening in Nederland en Vlaanderen	12
- Nederlands-Vlaamse samenwerking	13
- De bestudering van de Nederlandse cultuur in het buitenland	14
-- Financiering van de voorgestelde activiteiten	15
5. Conclusies	16
	Boekmanstichting - Bibliotheek Herengracht 415 1017 BP Amsterdam Tel. 6243739
Bijlage 1	19
Bijlage 2	21

1. Inleiding

Het heeft de Nederlandse cultuur - en deze term heeft in dit advies steeds betrekking op Nederland en Vlaanderen - nooit aan belangstelling ontbroken, van wetenschappelijke zijde noch van de kant van het cultureel geïnteresseerde publiek. Er verschenen vroeger en er verschijnen nog steeds vele studies en bronnenuitgaven over allerlei onderwerpen die tot de Nederlandse cultuur gerekend kunnen worden - het leven aan het Hollandse Hof omstreeks 1400; Hadewijch en haar begijnenkring; Rubens en zijn opdrachtgevers; de rol en de invloed van de Patriotten aan het eind van de 18e eeuw; het 13e eeuwse klooster Bloemhof te Wittewierum; het bij Hastings in zee verzonken liggende 18e eeuwse VOC-schip 'Amsterdam'; de Charivari in Vlaanderen van de 18e tot en met de 20e eeuw; de geschiedenis van de Vlaamse stad, om maar enkele voorbeelden te noemen. Sommige van die studies zijn bestemd voor een beperkt lezerspubliek, andere worden in niet geringe oplagen gedrukt en bereiken een aanzienlijk aantal lezers.

De aandacht voor de eigen cultuur is vanzelfsprekend. Ze ligt zo voor de hand dat men gemakkelijk in gemeenplaatsen vervalt als men probeert te verklaren waarom het van belang is zich te verdiepen in de geschiedenis, taal en cultuur van eigen land of streek. Toch lijkt het niet overbodig om dat te doen, want ondanks de belangstelling waarin studies over de Nederlandse geschiedenis en cultuur zich mogen verheugen, hebben in het bijzonder Nederlanders sterk de neiging het belang van hun taal en cultuur te onderschatten. Misschien speelt hier de vrees voor provincialisme of nationalisme een rol. Het lijkt alsof zij zich generen te erkennen dat het de moeite waard zou zijn hun cultuur te bestuderen, te beschermen en te propageren en alsof zij nauwelijks kunnen geloven dat niet-Nederlanders zich ervoor zouden kunnen interesseren. '...het idee dat men een centrum voor Nederland-studies zou kunnen oprichten is overal te gek voor woorden. We willen toch niet verdacht gaan worden van provincialisme, of erger nog: nationalisme?' schreef F.P. van Oostrom in zijn dankwoord bij de uitreiking van de hem toegekende Wijnaendts Francken-prijs¹. Kees Fens drukte onlangs ongeveer hetzelfde uit in een van zijn maandagse beschouwingen: 'Misschien is dat het typerende en ook onthutsende van de Nederlandse cultuur: die wil alles in een groot verband zien om vervolgens tot de vaststelling van eigen nietigheid te komen. Wij lijken er alles aan te doen om onszelf uit onze eigen geheugens te laten verdwijnen'². En H. Pleij schrijft: 'De angst voor provincialisme vreet het onderscheidingsvermogen aan van een land, dat in permanente vrees verkeert om voor een provincie te worden aangezien, een uithoek van iets veel groters, een afhellend vlak naar de zee waar men vanaf dreigt te tuimelen wanneer men zich niet mondiaal verankert.'³.

¹ 'Eer, geld en onze cultuur', dankwoord door F.P. van Oostrom bij de uitreiking van de Dr. C.J. Wijnaendts Francken-prijs 1988, in *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde 1987-1988*, pp 279-286, citaat op p.284.

² K. Fens, 'De plicht van de inpoldering', de Volkskrant 13 mei 1991, p. 6.

³ H. Pleij, *Het Nederlandse onbehagen*, Amsterdam 1991, p.11.

Een beschaafde natie kan het zich niet veroorloven haar eigen geschiedenis en cultuur te veronachtzamen. Een gemeenschap die haar cultuur veronachtzaamt, veronachtzaamt datgene wat haar samenbindt en zet haar voortbestaan op het spel. De vraag is vervolgens natuurlijk waaruit dat samenbindende dan bestaat. Of zoals de historicus E.H. Kossmann het uitdrukt in zijn nawoord in *De lage landen 1780-1980*: Wat hebben de op elkaar volgende generaties in de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden "gedaan of gedacht dat hun en ons aanleiding geeft enige continuïteit in hun inspanning waar te nemen en zelfs te vermoeden dat zij een 'karakter' en een 'cultuur' bezitten?"⁴ Begrijpelijkerwijze weigert Kossmann om de elkaar opvolgende bevolkingen op het Belgische en Nederlandse grondgebied een min of meer permanente volksaard toe te schrijven, zoals vroegere historici als Blok en Pirenne nog deden. Hij erkent wel dat de opeenvolgende generaties in Nederland en België gedurende de laatste twee eeuwen hebben gezocht naar iets waardoor zij in de loop van de tijd herkenbaar zouden zijn en blijven. "Elk van de twee staten [België en Nederland] probeerde een code, een conventie uit te werken, een complex van afspraken over de aard van de problemen en de vragen die men zou stellen en de soort antwoorden die eventueel als acceptabel beschouwd kon worden."⁵ De afspraken waardoor België en Nederland zich van andere staten onderscheidde en waardoor zij temidden van de grotere Europese staten opvielen, hadden volgens Kossmann betrekking op de tradities van vrijheidsliefde en de daarmee samenhangende rust en stabiliteit. "De Nederlandse en Belgische staatslieden en intellectuelen besloten zichzelf uit te roepen tot opgewekte vertegenwoordigers van rustige en rust brengende, in een diep verleden gewortelde en door lange tradities van vrijheidsliefde en degelijkheid beheerste nationale gemeenschappen."⁶

Begrippen als 'volk', 'volksaard' waren ook in het verleden geen duidelijk omliggende, vanzelfsprekende gegevens; zij zijn dat nu nog minder dan vroeger. Toch blijft het zinvol ons te bezinnen op het moeilijk definieerbare iets dat ons onderscheidt van anderen. En belangstelling voor het eigene hoeft niet te leiden tot zelfgenoegzaamheid, chauvinisme of nationalisme. Bestudering van de Nederlandse cultuur brengt keer op keer aan het licht hoezeer deze verbonden is met de culturen van andere landen.

Die verbondenheid is op zichzelf een argument om van de Nederlandse cultuur studie te maken. Want de studie van de Nederlandse cultuur maakt deel uit van de studie van de Westerse cultuur. Kennis van de Westerse cultuur zou onvolledig zijn zonder de kennis van de culturele ontwikkelingen in een bepaald gedeelte van het Westen. Bestudering van het werk van geleerden als Grotius of Christiaan Huygens is van belang voor de kennis van de ontwikkeling van de wetenschap in de 17e eeuw. Bestudering van de correspondentie van de Nederlandse 18e eeuwse filosoof Hemsterhuis zal nieuw licht kunnen werpen op de ontwikkeling van de ideeën van de Verlichtingsfilosofen. Onderzoek naar de ontdekkingen door Nederlandse 17e- en 18e- eeuwse

⁴ E.H. Kossmann, *De lage landen 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België*, Amsterdam, Brussel 1986, p.375.

⁵ Kossmann, p. 380.

⁶ Kossmann, p. 383.

uitvinders op het gebied van de zeevaartkunde of van de molenbouw zal het inzicht vergroten in de ontwikkeling van wetenschap en techniek. Bestudering van de Nederlandse schilders uit de vroeg-moderne tijd, waaronder de Italianisanten, zal ons meer leren over de contacten tussen beeldende kunstenaars van het vroeg moderne Europa en over de wijze waarop zij elkaar beïnvloedden. Internationaal wordt van de Nederlandse taalgemeenschap niet anders verwacht dan dat zij haar eigen cultuur bestudeert. Zoals het wordt uitgedrukt in *Tegen de Stroom*, de eerste nota van de Commissie Geesteswetenschappen: 'Als Nederland dit niet doet, wie zal het dan doen?'⁷ Want hoewel de aandacht van buitenlandse onderzoekers voor onze geschiedenis, taal en cultuur zichtbaar toeneemt⁸, zal het meeste onderzoek toch door Nederlanders en Vlamingen gedaan moeten worden. Zij hebben op buitenlanders voor dat de Nederlandse taal hun moedertaal is - een onschatbaar voordeel bij de bestudering van de Nederlandse taal, letterkunde, geschiedenis, theologie en rechtsgeschiedenis - en dat de te bestuderen archivalia en ander materiaal voor het grootste deel dicht in hun buurt bewaard worden.

Maar het loont ook op zichzelf meer dan de moeite om zich met de Nederlandse cultuur bezig te houden. Dat de Nederlandse en Vlaamse schilderkunst een rijke traditie kent behoeft geen toelichting. De adviezen van de Commissie Geesteswetenschappen over Nederlandse geleerden uit het verleden⁹ laten zien dat ook de wetenschap binnen het Nederlandse taalgebied een rijke geschiedenis heeft gehad. De betekenis van de Nederlandse literatuur, de Nederlandse theologie, de Nederlandse rechtsgeleerdheid wordt belicht in bijdragen in de door de CGW uitgegeven bundel *Het hemd is nader dan de rok*¹⁰.

Van institutionele zijde is er de laatste tijd meer aandacht voor de wetenschappelijke bestudering van de Nederlandse cultuur, getuige het dit jaar goedgekeurde prioriteitsprogramma Nederlandse cultuur van NWO en getuige ook het verzoek van de minister van O. en W. aan de KNAW, verwoord in het Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 1990:

'De KNAW adviseert bij de verdeling van middelen meer rekening te houden met

⁷ *Tegen de Stroom. Nota van de Commissie Geesteswetenschappen van de KNAW*, Amsterdam, februari 1989, p 4.

⁸ Men denke aan historici als Schama en Jonathan Israël of kunsthistorici als Marrow en Svetlana Alpers.

⁹ *Naar een serie van Nederlandse geleerden uit het verleden*, Advies van de Commissie Geesteswetenschappen van de KNAW, december 1989. *Advies over de opzet van een serie van Nederlandse geleerden uit het verleden*, opgesteld door de Commissie Tekstedities Nederlandse Geleerden van de Commissie Geesteswetenschappen, maart 1991.

¹⁰ *Het hemd is nader dan de rok. Zes voordrachten over het eigene van de Nederlandse cultuur*, door A. van de Beek, P. den Boer, W.P. Gerritsen, E. de Jongh, J. van Marle en O. Moorman van Kappen, onder redactie van S.C. Dik en G.W. Muller, Amsterdam 1991. De voordrachten werden gehouden tijdens een door de CGW gehouden colloquium op 7 en 8 september 1990.

onderzoek dat bij uitstek in Nederland moet plaatsvinden. Aan de KNAW zal nader advies worden gevraagd over de wetenschappelijke, cultuurpolitieke en sociaal-culturele aspecten van aan het Nederlandse taalgebied gebonden onderzoek in het Europa van na 1992. Samenwerking met Vlaanderen lijkt hier overigens wenselijk. De KNAW wordt verzocht haar Vlaamse zusterinstelling hierbij de betrekken.¹¹

Een aanleiding tot de adviesaanvraag is voor de minister kennelijk, gezien de referentie naar 'het Europa van na 1992', de vrije markt tussen de lidstaten van de Europese Gemeenschap die in 1992 haar beslag zal krijgen. In vergelijking met sommige andere landen heeft Nederland zich tot nu toe niet bijzonder ingespannen voor de bescherming en de verbreiding van zijn cultuur, maar de voortgaande integratie van West-Europa heeft de minister van O. en W. er blijkbaar toe aangespoord zich te bezinnen op de positie van de taal en cultuur van het Nederlandse taalgebied binnen Europa. Nederland en Vlaanderen - tezamen het Nederlandse taalgebied - zullen zich rekenschap moeten blijven geven van hun eigen verleden; willen zij een volwaardige plaats binnen het toekomstige Europa behouden, dan zullen zij hun eigen taal en cultuur moeten blijven bestuderen en de door onderzoek verkregen kennis moeten propageren.

Blijkens de adviesaanvraag gaat de minister er vanuit dat hier een taak voor Nederland en Vlaanderen tezamen ligt. Samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen ligt ook inderdaad voor de hand, ervan afgezien in hoeverre beide landen in historisch en cultureel opzicht als een eenheid beschouwd mogen worden. Zoals Kossmann bevestigde in een artikel in NRC-Handelsblad van 18 september 1990¹² zijn Nederland en Vlaanderen alleen al door het bezit van een gemeenschappelijke taal nauwer met elkaar verbonden dan met andere landen en culturen: het spreekt daarom vanzelf dat zij zich gezamenlijk inzetten voor de bestudering, bescherming en verbreiding van de Nederlandse cultuur.

Met het voorliggende advies - voorbereid door een subcommissie van de CGW¹³ - wordt voldaan aan het boven geciteerde verzoek van de minister. Het handelt, zoals mag worden verwacht van een advies van de KNAW, over de bevordering van het **wetenschappelijk onderzoek**; aan de orde is dus niet cultuur-bevordering in het algemeen. Wetenschappelijk onderzoek vormt voor de kennis van een cultuur de onmisbare basis. Belangstelling voor een cultuur kan ook slechts gaande blijven als zij gestimuleerd wordt door voortgaand wetenschappelijk onderzoek. Onderzoek houdt ook het cultuurbezit levend, doordat het steeds weer aanleiding geeft voortbrengselen van cultuur opnieuw te interpreteren.

Aangegeven zal worden welke terreinen van onderzoek bij voorkeur voor stimulering in aanmerking komen en op welke wijze dat zou kunnen gebeuren. In **hoofdstuk 2** zal het te stimuleren terrein van onderzoek worden aangeduid; de aandacht zal uitgaan zowel naar de culturele interactie tussen Nederland en Vlaanderen als naar afzonderlijke aspecten van beide culturen. Ook zal aandacht worden besteed aan sporen van

¹¹ *Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 1990*, p. 131

¹² 'En toch heeft Nederland iets met Vlaanderen, en omgekeerd'.

¹³ Voor de samenstelling van de subcommissie zie bijlage 1.

Nederlandse aanwezigheid buiten Europa, als gevolg van de Nederlandse koloniale activiteiten in het verleden. De wijze waarop het onderzoek gestimuleerd kan worden - oprichting van een Nederlands-Vlaamse fundatie - komt aan de orde in **hoofdstuk 3**. De taken van de in hoofdstuk 3 beschreven fundatie komen ter sprake in **hoofdstuk 4**. **Hoofdstuk 5** bevat een opsomming van de conclusies van de voorgaande hoofdstukken.

2. Omschrijving van het terrein van onderzoek

2.1 Het begrip Nederlandse cultuur

Cultuur wordt in dit advies ruim opgevat. De Nederlandse cultuur omvat niet alleen de taal, de letterkunde (in Noord en Zuid) en de geschiedenis van de Lage Landen in de breedste zin, maar ook het geheel van manifestaties op kunstzinnig, intellectueel, religieus en recreatief gebied. Dit ruime cultuurbegrip bestrijkt niet alleen het gehele domein van het geestelijk leven, maar ook dat van de materiële cultuur. Ook de Nederlandse cultuur verbreed ten gevolge van Nederlandse expansie in het verleden kan onder deze noemer worden gebracht.

2.2 Gebieden van onderzoek

Op grond van het bovenstaande kunnen de volgende hoofdgebieden van onderzoek worden onderscheiden:

- a. Aspecten van de cultuur in Nederland.
- b. Aspecten van de cultuur in Vlaanderen.
- c. De culturele interactie tussen Nederland en Vlaanderen.
- d. De Nederlandse cultuur in Europees verband.
- e. De verbreiding van de Nederlandse cultuur buiten Europa ten gevolge van de Nederlandse expansie in het verleden.

Hieronder worden voorbeelden genoemd van enkele belangrijke thema's van onderzoek. Deze opsomming heeft niet de pretentie van een onderzoekprogramma, of zelfs maar van een aanzet daartoe. De voorbeelden zijn slechts bedoeld ter nadere concretisering van de genoemde onderzoekgebieden.

ad a) Aspecten van de cultuur in Nederland

Op dit gebied werd en wordt veel onderzoek gedaan. Door verschillende instellingen worden tekst- of bronnenuitgaven verzorgd of op deelterreinen studies verricht. Genoemd kunnen onder meer worden - om slechts een willekeurige greep te doen - het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, het P.J. Meertens Instituut, het Bureau Basisvoorziening Tekstedities, het Instituut voor Nederlandse Lexicologie. Dit jaar gaat het achtjarig NWO-prioriteitsprogramma 'De Nederlandse cultuur in Europese context' van start. Er is bovendien een NWO-Pionierprogramma 'Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen'. De Stichting voor Historisch Onderzoek heeft als zwaartepunt de Republiek der Zeven Provinciën.

Vele terreinen van onderzoek wachten nog op (verdere) bewerking. Om enkele willekeurige voorbeelden te noemen: het ontstaan van de Nederlandse standaardtaal, de Nederlandse taalcultuur, Nederlandse componisten vanaf de Middeleeuwen tot heden, de religieuze verhoudingen ten tijde van de Republiek en daarna, het leven op Nederlandse zeeschepen (te onderzoeken onder meer aan de hand van materiaal uit scheepswrakken), de 18e-eeuwse rariteitenkabinetten, het ontstaan van het nationale identiteitsbesef vanaf het einde van de 18e eeuw, bewegingen als De Stijl, het Magisch Realisme of de Vijftigers, het aandeel van Nederlandse kunstenaars in Cobra of het surrealisme.

ad b) Aspecten van de cultuur in Vlaanderen

Ook op dit terrein werd en wordt in ruime mate onderzoek gedaan, in hoofdzaak gesteund door het NFWO. Instanties die bronnenpublicaties verzorgen zijn onder meer de Wetenschappelijke Comit es voor bronnenuitgaven van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België.

Vele van de thema's genoemd onder ad a) zouden hier herhaald kunnen worden. Nieuw onderzoek zou zich verder kunnen richten op de eigen aard van de cultuur in Vlaanderen sinds de scheiding tussen Noord en Zuid. Welke rol speelde bijvoorbeeld het feit dat het opperbestuur zeer lang in handen was van 'uithemse' machten, die bovendien vaak wisselden? Hoe werd de Vlaamse cultuur beïnvloed door de samenleving met de Waalse? Welke rol speelde later het Belgisch nationale element? Aandacht verdienen ook de geschiedenis van de Vlaamse Beweging, die wel uitvoerig is bestudeerd, maar lang niet uitputtend, en de positie van de Nederlandse standaardtaal in Vlaanderen.

ad c) De culturele interactie tussen Nederland en Vlaanderen

Op dit gebied is nog maar betrekkelijk weinig onderzoek gedaan. Het tijdschrift *Literatuur* wijdde een themanummer aan de relaties tussen de Noord- en Zuidnederlandse letterkunde vanaf rondom 1200¹⁴, terwijl de Nederlandse Taalunie onderzoek entameerde naar de literaire betrekkingen tussen Noord en Zuid.

Onderzoek naar de culturele interactie tussen Noord en Zuid zou zich zowel kunnen richten op de perioden waarin de twee gebieden in één staatkundig geheel waren verenigd als op de perioden waarin dat niet het geval was. Een onderzoekproject zou als titel kunnen dragen 'Eenheid en verscheidenheid in de Nederlanden 1300-1600'. In het kader van dat project (dat zich zo nodig verder terug in de tijd kan uitstrekken) zou aandacht besteed kunnen worden aan ontwikkelingen in de politieke structuur, economisch-sociale ontwikkelingen, het ontstaan van het Nederlands voor ambtelijke doeleinden, het ontstaan van een geschreven literatuur in het Nederlands, de ontwikkeling in het Nederlandse taalgebied van een eigen, overigens zeer gedifferentieerde cultuur. Een ander project zou het Verenigd Koninkrijk onder Willem I tot onderwerp kunnen hebben; er zou onder meer verder onderzocht kunnen worden door welke oorzaken de vereniging van de Nederlanden geen stand kon houden.

Wat de recentere perioden betreft, er zou onderzoek gedaan kunnen worden naar de wederzijdse beeldvorming (hoe wordt door Vlamingen gedacht, gesproken en geschreven over Nederlanders en vice versa? Wat zijn de opvattingen over de scheiding in 1830?), de wederzijdse contacten op cultureel, politiek en economisch gebied (relaties tussen de rederijderskamers door de eeuwen heen, de uitstraling van de Vlaamse bouwkunst naar het noorden, de strijd voor de eenvormigheid van de spelling sedert circa 1860, de Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen, vanaf 1849 beurte- lings in een Nederlandse en Vlaamse stad gehouden, de positie van de algemeen beschaafde omgangstaal (ABN) in Vlaanderen, de samenwerking in literaire, culturele en historische tijdschriften). Er kunnen ook vergelijkende studies worden uitgevoerd;

¹⁴ *Literatuur, tijdschrift over Nederlandse letterkunde*, jg 2, 1985/6.

zo zou bijvoorbeeld de geschiedenis van de verzuiling in een plaats of streek in Vlaanderen kunnen worden vergeleken met die in een plaats of streek in Nederland; of er zou een vergelijking kunnen worden gemaakt tussen de geschiedenis van de Duitse bezetting in Nederland en in Vlaanderen.

ad d) De Nederlandse cultuur in Europees verband

Op dit terrein valt nog veel onderzoek te doen. Nederland en Vlaanderen stonden open voor invloeden van buiten, maar zij oefenden ook invloed uit op de hen omringende wereld.

Onderzoek zou onder meer gedaan kunnen worden naar de invloeden van Nederlandse geleerden en technici in Europa. Blijkens het advies van de CGW *Naar een serie van Nederlandse geleerden uit het verleden* hebben Nederlandse geleerden en technici in vorige eeuwen belangrijk, soms baanbrekend werk verricht.

Nauw hiermee samen hangt de deelname van Nederlandse intellectuelen aan het Europese universitaire leven en andersom de komst van Europese intellectuelen naar universiteiten in de Nederlanden. Interessant in dit verband zijn bovendien de activiteiten van Zuid- en Noordnederlandse drukkers, uitgevers en boekhandelaren vanaf de 16e eeuw; Antwerpen is in de zestiende eeuw de boekenmetropool van Europa; in de zeventiende eeuw wordt deze rol overgenomen door Amsterdam.

Andere onderwerpen van onderzoek zouden kunnen zijn - om een willekeurige greep te doen - de doorwerking van het protestants christelijk gedachtengoed in Europa; mogelijke invloeden van de bijzondere politieke structuur van de Republiek op politieke ontwikkelingen elders in Europa; de betekenis van de Patriottenbeweging binnen de politieke en sociale geschiedenis van Europa; de receptie van Nederlandse en Vlaamse schrijvers, schilders en componisten in Europa.

ad e) De verbreiding van de Nederlandse cultuur buiten Europa ten gevolge van Nederlandse expansie in het verleden

Expansie kan verschillende vormen aannemen; zij kan bestaan uit handelsactiviteiten, de vestiging van tijdelijke of meer permanente nederzettingen, eventueel uitmondend in de opbouw van een koloniale samenleving en/of een volksplanting.

Op dit gebied wordt al veel onderzoek gedaan, onder meer door het Instituut voor de Geschiedenis der Europese Expansie te Leiden.

In het kader van het onderzoek naar de Nederlandse expansie in de buiten-Europese gebieden zou aandacht besteed kunnen worden aan de invloed die de Nederlandse cultuur in die gebieden heeft uitgeoefend. Welke sporen van Nederlandse cultuur zijn er te vinden in bijvoorbeeld Indonesië, Suriname en Antillen, Zuid-Afrika, Sri Lanka, Zaïre? Aandacht verdienen onder meer het overzeese Nederlands, het Afrikaans en de op het Nederlands gebaseerde creooltalen. Wat betreft Zuid-Afrika - de enige streek ter wereld waar sprake was van een volksplanting door Nederlanders van enige betekenis - : een onderzoek naar Nederlandse bestanddelen in de Zuidafrikaanse cultuur lijkt interessante inzichten te kunnen opleveren. Helaas zullen hiertoe op dit moment de bibliothecaire voorzieningen vermoedelijk ontoereikend zijn.

3. Hoe kan het onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur gestimuleerd worden? Naar een Nederlands-Vlaamse fundatie voor de bestudering van de Nederlandse cultuur

-- Preliminair overwegingen

Op de vraag in hoeverre Nederland en Vlaanderen in historisch en cultureel opzicht een eenheid vormen zijn verschillende antwoorden mogelijk, al naar gelang meer belang wordt gehecht aan de verschillen dan wel aan de overeenkomsten. Maar men hoeft geen aanhanger te zijn van de Groot-Nederlandse gedachte om te constateren dat Vlaanderen en Nederland bij de bevordering en de presentatie van hun cultuur op elkaar zijn aangewezen. Voor samenwerking in dit opzicht pleit, behalve de culturele verwantschap, vooral het bezit van een gemeenschappelijke taal. Kossmann beschouwt dit als het belangrijkste argument voor samenwerking in zijn eerder genoemde artikel in NRC-Handelsblad van 18 september 1990 en het wordt ook als het belangrijkste criterium genoemd in het in oktober 1990 door de Vlaamse Gemeenschapsminister van Onderwijs en de Nederlandse Minister van Onderwijs en Wetenschappen vastgestelde Actieprogramma GENT.¹⁵ Het is volgens het Actieprogramma van belang om de 'eigen taal, het Nederlands in dit geval, te blijven gebruiken als voertuig voor het wetenschappelijk en technisch denken en ook om de mensen die dat reeds doen als een eenheid te beschouwen'.¹⁶

Geconcludeerd mag dan ook worden dat voor de bevordering en stimulering van het wetenschappelijk onderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur Nederlands-Vlaamse samenwerking onontbeerlijk is.

Hoe zou die samenwerking verder gestalte kunnen krijgen?

De verhouding tussen Nederland en Vlaanderen is onderwerp van discussie sedert de opkomst van de Vlaamse beweging in de 19e eeuw. Formeel is er sprake van een Nederlandse taalgemeenschap, zo zou men kunnen zeggen, sinds in 1864 de spelling De Vries en Te Winkel, voortgekomen uit de gemeenschappelijke onderneming van het 'Woordenboek van de Nederlandsche Taal', door de Belgische regering werd voorgeschreven als de officiële spelling van het Nederlands. Aan die eenheid van spelling, en dus aan de eenheid van de Nederlandse taal, is nooit meer wezenlijk getornd, alle discussie over de verscheidenheid c.q. de eenheid van Nederland en Vlaanderen ten spijt.

Na de totstandkoming van een zekere mate van autonomie voor de samenstellende gemeenschappen in België - een proces, dat nog steeds niet ten einde is -, kreeg de samenwerking van noord en zuid op regeringsniveau een vrij ver gaande vorm in het Verdrag inzake de Nederlandse Taalunie, dat op 9 september 1980 werd ondertekend. Volgens artikel twee van het verdrag heeft de Nederlandse Taalunie - een intergouvernementele organisatie - 'tot doel de integratie van Nederland en de Nederlandse gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin'.

¹⁵ Gehele Europese Nederlandse Taalgebied.

¹⁶ GENT, p. 2.

De oprichting van de Nederlandse Taalunie maakte geen einde aan de al oude discussie over de mate van verscheidenheid tussen Vlaanderen en Nederland (verschillende 'identiteiten' of 'eenheid in verscheidenheid?'). Soms lijkt ze integendeel des te heftiger weer op te laaien. Dat is niet zo verwonderlijk. De Vlaamse problematiek heeft het noorden om historisch verklaarbare redenen altijd betrekkelijk onverschillig gelaten. Door de verkregen autonomie werd het Vlaamse zelfbewustzijn bovendien versterkt. De laatste jaren komt het vraagstuk van de samenwerking c.q. integratie van noord en zuid dwingender dan ooit naar voren door het vooruitzicht van de Europese integratie ('Europa 1992'). Die integratie vormt mede de achtergrond van het hiervoor al genoemde actieprogramma GENT, waarin de Nederlandse minister van O. en W. en de Vlaamse gemeenschapsminister van Onderwijs zijn overeengekomen om de systemen van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in Nederland en Vlaanderen volledig voor elkaar toegankelijk te maken.

De verdergaande Europese integratie ('Europa 1992') leidt ertoe, dat subsidie-regelingen geen discriminatoire bepalingen tegenover inwoners van andere lidstaten van de EEG meer mogen behelzen. Dit zal vooral gevolgen hebben voor de verhouding tussen staatkundig gescheiden delen van een taalgebied binnen de EEG, zoals Nederland en Vlaanderen. Immers, als terecht de eis van 'taalkennis' als voorwaarde voor een beroep op voorzieningen in een ander land gesteld wordt, zullen Nederlanders onbelemmerd op Vlaamse voorzieningen een beroep kunnen doen, terwijl Nederlandse voorzieningen evenzeer voor Vlamingen zullen opstaan. Vastgesteld is al dat dit verschijnsel gevolgen zal hebben voor het letterenbeleid: een verregaande Nederlands-Vlaamse samenwerking is hier waarschijnlijk onontkoombaar (Fonds voor de Letteren in Nederland; Productiefonds). Maar ook een 'aan het taalgebied gebonden' wetenschapsbeleid zal ermee te maken krijgen. Op zichzelf zou dat misschien tot betrekkelijk weinig problemen leiden, als de voorzieningen in de twee landen redelijk equivalent waren. Dit is echter niet het geval. Niet alleen zijn de financiële voorzieningen verschillend van omvang, maar ook - en dat is misschien nog belangrijker - loopt de systematiek in beide landen uiteen.

Samenwerking bij het wetenschapsbeleid voor het Nederlandse taalgebied zal tot stand moeten komen met de medewerking van bestaande organen: de KNAW, de Vlaamse Academies te Gent en Brussel, NFWO, NWO en de Nederlandse Taalunie; de Nederlandse Taalunie kan fungeren als 'politiek kanaal' naar de ministers van onderwijs in beide landen. Dit is mede van belang om gemeenschappelijk in Europees verband te kunnen optreden. De realiteit evenwel gebiedt vast te stellen, dat de nationale voorzieningen en structuren, vooral ook gezien de vermelde uiteenlopende systematiek en hoogte van voorzieningen in beide landen, ook in een verdere toekomst de basis zullen moeten blijven voor het wetenschappelijk onderzoek. Het lijkt dan ook de meest wenselijke - en soepele - oplossing te streven naar een vorm van samenwerking, waarin enerzijds de betrokkenheid van de in aanmerking komende nationale instellingen tot uiting komt, maar anderzijds een zekere 'afstand' bewaard wordt tot de normale werking van die instellingen, terwijl de autonomie van elk van hen onverlet gelaten wordt.

-- Een fundatie voor de bestudering van de Nederlandse cultuur

Het bovenstaande pleit voor de oprichting van een *fundatie*¹⁷ op privaatrechtelijke grondslag voor de bevordering van de bestudering van de Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, waarin de genoemde instellingen vertegenwoordigd zijn, dat wil zeggen dat zij het recht hebben om bestuursleden te benoemen. Bij de benoeming van bestuursleden moet hun wetenschappelijke inbreng voorop staan. Tevens dienen de diverse vakgebieden vertegenwoordigd te zijn. In concreto zou de gemeenschappelijke fundatie, o.a. om subsidie-technische redenen, het beste gebaseerd kunnen worden op een dubbele juridische grondslag: er zou in Nederland een stichting in het leven moeten worden geroepen, terwijl in Vlaanderen een vereniging zonder winstoogmerk (vzw) zou moeten worden opgericht. In de besturen van beide organen zouden grotendeels dezelfde personen zitting moeten hebben. In de praktijk zou de fundatie als één orgaan moeten optreden.

De relatie van de fundatie tot de Nederlandse Taalunie dient nader te worden gezien. Volgens art. 5a van het Verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake de Nederlandse Taalunie zullen 'de Hoge Verdragsluitende Partijen' waar zij dit nodig achten, gezamenlijk 'het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en letteren alsmede de ontwikkeling van de Nederlandse letteren aanmoedigen, daarbij inbegrepen het uitgeven en het verspreiden van boeken'. Weliswaar is besloten dat de Taalunie zelf geen 'fonds' zal onderhouden voor zuiver wetenschappelijk onderzoek en dit zal overlaten aan daartoe specifiek bestemde gremia, maar het hierboven geciteerde art. 5 van het Taalunieverdrag houdt wel in, dat het tot de taak van de Taalunie behoort op het officiële vlak (in het kader van de samenwerking tussen Noord en Zuid) voorwaarden te helpen scheppen voor een gezamenlijk wetenschapsbeleid. Voor initiatieven van de ministers van onderwijs in dit opzicht is de Taalunie het voor de hand liggende beleidskader.

De Nederlandse Taalunie (en met name het Comité van Ministers en de Interparlementaire Commissie) zou voor de fundatie het politieke kanaal kunnen zijn als zij zich wil richten tot de overheden van respectievelijk Nederland en Vlaanderen. Op deze wijze zou zij een directere toegang tot het politieke échelon hebben dan via de afzonderlijke ministers van beide landen. Overigens zal op geen wijze inbreuk mogen worden gemaakt op de zelfstandigheid van de fundatie. De Taalunie zou eventueel als waarnemer bij de fundatie kunnen worden betrokken.

¹⁷ De commissie geeft de voorkeur aan de term fundatie (stichting gevestigd op tot zeker doel aangewezen fondsen) omdat het een oud Nederlands woord is, dat sinds de zestiende eeuw in onze taal in gebruik is.

4. Doel en werkterreinen van de Fundatie voor de bestudering van de Nederlandse cultuur

-- Doel van de Fundatie

De doelstelling van de in hoofdstuk 3 voorgestelde Fundatie kan in zeer algemene termen worden omschreven als het bevorderen van de wetenschappelijke bestudering van de Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur. Het werkterrein van de Fundatie is nader omschreven in hoofdstuk 2.

De Fundatie tracht haar doel te bereiken door Nederlandse, Vlaamse en buitenlandse geleerden in staat te stellen, onderzoek te verrichten op het gebied van de Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, en de resultaten van dit onderzoek bekend te maken. Daarnaast streeft zij ernaar, de wetenschappelijke samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op het terrein van de Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur te versterken en de bestudering van deze vakgebieden in het buitenland te bevorderen.

-- Werkterreinen van de Fundatie

Om de zojuist geschetste doelstelling nader te kunnen expliciteren ligt het voor de hand, drie werkterreinen te onderscheiden waarop de Fundatie activiteiten zou moeten ontplooiën: ten eerste binnenslands, dat wil zeggen in Nederland of Vlaanderen, vervolgens in Nederland en Vlaanderen tezamen ter bevordering van de Nederlands-Vlaamse wetenschappelijke samenwerking, en ten derde in het buitenland.

- Wetenschapsbeoefening in Nederland en Vlaanderen

De Fundatie zal moeten streven naar de ontwikkeling van een onderzoekbeleid, uiteraard zonder daarbij een monopoliepositie in te nemen. Gedacht kan worden zowel aan het bevorderen van individueel onderzoek als aan het entameren van een of meer grote, langlopende projecten. Zoals gezegd, heeft NWO onlangs besloten tot de uitvoering van het omvangrijke prioriteitsprogramma 'De Nederlandse cultuur in Europese context'. Op dit terrein zal de Fundatie zich dus voorlopig minder actief hoeven te betonen. Zij zal haar aandacht vooral moeten richten op de door het prioriteitsprogramma niet bestreken periode vóór de zeventiende eeuw, en ook op de interactie tussen Nederland en Vlaanderen die in het programma weinig aandacht lijkt te zullen krijgen. Naar gelang van de wetenschappelijke status van de onderzoeker valt - zowel in Nederland als in Vlaanderen - te denken aan verschillende typen van onderzoek.

Allereerst kan het gaan om promotie- of doctoraatsonderzoek, resulterend in een dissertatie. De Fundatie zou over de financiële middelen moeten beschikken om jaarlijks het promotie- of doctoraatsonderzoek van een aantal aio's of predoctorale onderzoekers te financieren. De selectie door of vanwege het bestuur van de Fundatie zou kunnen plaatsvinden op grond van een door de aspirant-aio of predoctorale onderzoeker in te dienen onderzoekvoorstel. Bij de aanstelling van deze aio's zou in grote lijnen een analoge procedure kunnen worden gevolgd als thans in Nederland wordt toegepast door een aantal landelijke aio-netwerken: de betrokkene wordt dan ten laste van de Fundatie aangesteld bij de faculteit waaraan haar/zijn promotor is verbonden.

Een tweede type onderzoek dat voor bekostiging door de Fundatie in aanmerking zou komen, is dat van de 'post-doc', de gepromoveerde onderzoeker (Nederland) of de onderzoeker met doctoraat op proefschrift (Vlaanderen) voor wie voorshands geen universitaire betrekking beschikbaar is. Hier gaat het om ervaren onderzoekers, met een specifieke deskundigheid, wier kwaliteiten als auteur zijn gebleken. Indien de Fundatie in staat zou zijn, jaarlijks één of meer door 'post-docs' uit te voeren individuele projecten met een looptijd van drie à vijf jaar te entameren, zou daarmee de mogelijkheid worden geschapen een reeks onderling samenhangende bijdragen tot de kennis van de Nederlandse cultuur tot stand te brengen. De uitvoerders van deze projecten kunnen werkzaam zijn bij universiteiten of para-universitaire instituten.

Tenslotte is er het onderzoek dat men als het totstandbrengen van een opus magnum zou kunnen aanduiden: het werk dat jaar na jaar onvoltooid blijft doordat de auteur naast zijn onderwijs- en bestuurlijke taken geen gelegenheid vindt voor de noodzakelijke concentratie. Hier zou de Fundatie soelaas kunnen bieden door de betrokkene in staat te stellen een jaar in het NIAS door te brengen of hem (in Vlaanderen) een wetenschappelijke opdracht te verlenen. Uiteraard dient de uitnodiging voor een verblijf bij het NIAS van het Wassenaarse instituut uit te gaan en zal de wetenschappelijke opdracht door de Vlaamse universiteit verleend moeten worden, maar als de betrokkene een beroep zou kunnen doen op de Fundatie om te voorzien in de bekostiging van zijn vervanging, zou daarmee een belangrijke voorwaarde voor de voltooiing van zijn werk zijn vervuld¹⁸.

- Nederlands-Vlaamse samenwerking

Met de kennis omtrent Vlaanderen bij het Nederlandse publiek is het minstens even slecht gesteld als met de kennis omtrent Nederland in Vlaanderen. Om in deze ongewenste toestand verandering te brengen zijn aan beide kanten inspanningen van allerlei aard en op allerlei niveaus noodzakelijk. Op het niveau van wetenschapsbeoefening gaat het daarbij voor alles om het kweken van interesse in de cultuur van het buurland. Een middel daartoe zou gevonden kunnen worden in de instelling van wisselleerstoelen aan Nederlandse en Vlaamse universiteiten. Deze leerstoelen zouden, onder auspiciën van de Fundatie, bijvoorbeeld telkens voor een periode van twee à drie jaar bezet kunnen worden door geleerden uit Vlaanderen, respectievelijk Nederland, met leeropdrachten op het terrein van de geschiedenis of de cultuur van hun land van herkomst¹⁹.

Zoals in hoofdstuk 2 werd opgemerkt, komen talrijke aspecten van de Nederlands-Vlaamse interactie in verleden en heden in aanmerking voor bestudering door (interdisciplinaire) onderzoeksgroepen waarin zowel Vlamingen als Nederlanders participeren. Het ligt op de weg van de Fundatie om dergelijk gezamenlijk onderzoek op het terrein van geschiedenis, taal en cultuur te stimuleren en financieel mogelijk te maken.

¹⁸ Dit zal nodig blijven zolang de vervanging van bij het NIAS verblijvende onderzoekers niet automatisch wordt bekostigd. De CGW heeft daar meermalen voor gepleit.

¹⁹ Enkele universiteiten in Nederland en Vlaanderen hebben al het initiatief genomen tot deze soort wisselleerstoelen.

Ook in dit geval zou het initiatief echter moeten uitgaan van de onderzoekers. De Fundatie zou zich moeten beperken tot de selectie van ingediende onderzoekvoorstellen, het toezicht houden op de voortgang van het onderzoek en het bewaken van de kosten.

Op het terrein van de geesteswetenschappen neemt individueel onderzoek vanouds een dominante plaats in. Om 'grensoverschrijdend' onderzoek van dit type te stimuleren zou de Fundatie Nederlandse en Vlaamse hoogleraren en andere deskundigen kunnen uitnodigen, onderzoekvoorstellen op het terrein van de Nederlands-Vlaamse culturele betrekkingen te formuleren. De uitvoering van deze voorstellen zou door de Fundatie na een open sollicitatieprocedure moeten worden toevertrouwd aan de meest in aanmerking komende onderzoekers, waarbij (als het dan geldende Europese recht dit tenminste toestaat) gestreefd moet worden naar een evenredige vertegenwoordiging van Vlaanderen en Nederland.

Deze activiteiten zullen moeten worden geëntameerd in overleg c.q. in samenwerking met NFWO en NWO.

- De bestudering van de Nederlandse cultuur in het buitenland

De bekendheid van de Nederlandse cultuur in het buitenland laat naar algemeen gevoelen veel te wensen over. De Fundatie kan hierin verbetering brengen door gerenommeerde buitenlandse onderzoekers in ruimere mate in staat te stellen hier te lande onderzoek te verrichten op het terrein van de Nederlandse cultuur. De faciliteiten van het NIAS zouden hiervoor het aangewezen kader kunnen bieden. De Fundatie zou ernaar kunnen streven, jaarlijks het verblijf van één buitenlandse geleerde die onderzoek doet op het gebied van de Nederlandse cultuur, financieel mogelijk te maken.

De bestudering van de Nederlandse cultuur in het buitenland kan op de meest effectieve wijze worden bevorderd door gebruik te maken van reeds bestaande voorzieningen. Hierbij valt in de eerste plaats te denken aan het netwerk van leerstoelen en lectoraten voor Nederlandse taal- en letterkunde, Nederlandse geschiedenis en Nederlandkunde dat zich over een groot deel van Europa en daarbuiten uitstrekt. De onderwijskundige positie en de wetenschappelijke status van deze leerstoelen en lectoraten zouden op verschillende wijzen kunnen worden versterkt: door een tijdelijke uitbreiding van de personele formatie, door gastdocentschappen, te vervullen door Nederlandse en Vlaamse geleerden, door een ruime toekenning van beurzen voor onderzoek in Nederland en Vlaanderen. In overleg met de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, waarvan alle docenten Nederlands in het buitenland lid zijn, zou de Fundatie een onderzoek kunnen instellen naar de huidige situatie van de neerlandistiek in het buitenland. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek kan dan een plan worden opgesteld dat vervolgens onder auspiciën van de Fundatie wordt uitgevoerd.

Van groot belang is tenslotte dat er meer Nederlandstalige studies over de Nederlandse cultuur in een of meer der wereldtalen worden vertaald. Veel studies van Nederlandse onderzoekers verdienen het buiten de Nederlandse grenzen bekend te worden; sommige vinden ook in vertaling hun weg naar het internationale publiek, maar andere blijven ten onrechte in het buitenland onbekend. Met enig recht wordt door sommige buitenlanders gesteld dat de Nederlanders in dit opzicht hun licht onder

de korenmaat steken²⁰. Hier ligt een taak voor de Fundatie. Deze zou ernaar moeten streven dat de vertaalfaciliteiten en de editoriale ondersteuning waarvoor al werd gepleit in *Tegen de Stroom*²¹, in voldoende mate beschikbaar komen.

-- Financiering van de voorgestelde activiteiten

Zoals betoogd zou de Fundatie zich voorlopig op een beperkt aantal taken kunnen toeleghen, om haar werkkterrein dan later geleidelijk te verbreden. Voor de uitvoering van die taken moet de Fundatie vanaf het begin over een eigen budget beschikken.

De middelen dienen ter bekostiging van:

- Onderzoek op de in hoofdstuk 2 genoemde gebieden. Hiervoor zouden op termijn structureel tenminste 10 volledige formatieplaatsen beschikbaar moeten komen. Vijf daarvan zouden moeten worden gereserveerd voor het onderbelichte terrein van de Vlaams-Nederlandse culturele interactie.

- Versterking van de onderwijskundige positie en de wetenschappelijke status van de leerstoelen en lectoraten voor Nederlandse taal- en letterkunde, Nederlandse geschiedenis en Nederlandkunde in het buitenland. (De verantwoording voor de instandhouding van de leerstoelen en lectoraten berust bij de Nederlandse Taalunie.)

Zoals gezegd zal eerst onderzocht moeten worden welke omvang deze versterking zou moeten krijgen.

- Vertaling en propagering van Nederlandstalige studies op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur. Hiervoor zou tenminste een half miljoen gulden beschikbaar moeten komen.

- Het bureau van de Fundatie.

Het bureau van de Fundatie kan gevormd worden door een directeur en een secretariële kracht. Naast de personele middelen zal een bedrag nodig zijn voor de materiële kosten (bureaunkosten, reiskosten van de betrokkenen).

De hier genoemde middelen (oplopend tot voorlopig bijna f. 2½ miljoen per jaar) zullen uit overheidsgeld afzonderlijk beschikbaar moeten worden gesteld - uitdrukkelijk niet ten koste van op andere wijze voor onderzoek naar de Nederlandse cultuur gevoteerde gelden. Daarnaast zal door de Fundatie gestimuleerd onderzoek op de in hoofdstuk 2 onder a), b), en e) genoemde gebieden kunnen worden bekostigd door NWO, NFWO, Nederlandse en Vlaamse universiteiten en particuliere fondsen. Het onderzoek op het in hoofdstuk 2 onder d) genoemd gebied zou gefinancierd kunnen worden uit Europese fondsen. De Fundatie kan hier een coördinerende rol vervullen.

De Nederlandse Taalunie zou, zoals gezegd, kunnen fungeren als 'politiek kanaal' naar de ministers van onderwijs van Nederland en Vlaanderen om te bevorderen dat door hen de nodige gelden beschikbaar worden gesteld.

²⁰ Zie o.a. diverse bijdragen aan de bundels *Literatuurwetenschap in Nederland in de veranderende Europese context*, Den Haag 1989 en F.P. van Oostrom e.a., *Misselike tonghe. De Middelnederlandse letterkunde in interdisciplinair verband*, Amsterdam 1991.

²¹ *Tegen de Stroom*, nota van de Commissie Geesteswetenschappen, 1989, p. 25.

5. Conclusies

Conclusie 1: noodzaak van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur

Het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur dient aanhoudend te worden beschermd en gestimuleerd. Internationaal wordt van de Nederlandse taalgemeenschap niet anders verwacht dan dat zij haar eigen cultuur bestudeert. Wetenschappelijk onderzoek vormt voor de kennis van een cultuur de onmisbare basis en belangstelling voor een cultuur kan ook slechts gaande blijven als zij gestimuleerd wordt door voortgaand wetenschappelijk onderzoek.

Conclusie 2: gebieden van onderzoek

Als voornaamste gebieden van onderzoek kunnen worden onderscheiden:

- a. Aspecten van de cultuur in Nederland.
- b. Aspecten van de cultuur in Vlaanderen.
- c. De culturele interactie tussen Nederland en Vlaanderen.
- d. De Nederlandse cultuur in Europees verband.
- e. De verbreiding van de Nederlandse cultuur buiten Europa ten gevolge van de Nederlandse expansie in het verleden.

Op de onder a), b) en e) genoemde gebieden wordt al veel onderzoek gedaan, maar blijft ook nog veel over om te onderzoeken. Op de onder c) en d) genoemde gebieden is nog maar betrekkelijk weinig onderzoek gedaan; het is van belang dat dit onderzoek op gang gebracht wordt.

Conclusie 3: naar een Fundatie voor de bescherming en bevordering van het onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur (FONT)

Voor de bescherming en bevordering van het onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur moet een *Fundatie* op privaatrechtelijke grondslag worden opgericht.

De Fundatie moet gebaseerd worden op een dubbele juridische grondslag: er wordt in Nederland een stichting in het leven geroepen, terwijl in Vlaanderen een vereniging zonder winstoogmerk (vzw) wordt opgericht.

In de Fundatie moeten de bij het onderzoek betrokken Nederlandse en Vlaamse instellingen vertegenwoordigd zijn, te weten de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde te Gent, de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (NFWO). Bij de benoeming van bestuursleden moet hun wetenschappelijke inbreng voorop staan. Tevens dienen de diverse vakgebieden vertegenwoordigd te zijn. Het ligt voor de hand dat de KNAW de rol van penvoerder vervult.

De relatie tussen de Fundatie en de Nederlandse Taalunie dient nader te worden gezien. De Taalunie kan voor de Fundatie het politieke kanaal zijn als zij zich wil richten tot de overheden van Nederland en Vlaanderen.

Conclusie 4: doelstelling en activiteiten van de Fundatie

De doelstelling van de Fundatie is het bevorderen van de wetenschappelijke bestudering van de Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur.

De Fundatie tracht haar doel te bereiken door Nederlandse, Vlaamse en buitenlandse geleerden in staat te stellen onderzoek op de genoemde gebieden te verrichten en de resultaten van dat onderzoek bekend te maken. Zij streeft er ook naar de wetenschappelijke samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op het terrein van de Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur te versterken en de bestudering van deze vakgebieden in het buitenland te bevorderen.

De Fundatie regelt en/of financiert, waar nodig in overleg of in samenwerking met NFWO of NWO, de volgende activiteiten en voorzieningen:

- Promotieonderzoek (Nederland) en doctoraatsonderzoek (Vlaanderen).
- Onderzoek van postdocs (Nederland) en onderzoekers met doctoraat op proefschrift (Vlaanderen).
- Onderzoek van senior onderzoekers, die in staat worden gesteld een jaar in het NIAS te verblijven of aan wie (in Vlaanderen) een wetenschappelijke opdracht wordt verleend.
- Individuele en gezamenlijke onderzoekprojecten van Nederlandse en Vlaamse onderzoekers op het gebied van de Nederlands-Vlaamse interactie in verleden en heden.
- Wisselleerstoelen aan Nederlandse en Vlaamse universiteiten, gedurende twee à drie jaar te bezetten door geleerden uit Nederland en Vlaanderen met leeropdrachten op het terrein van de geschiedenis of de cultuur van hun land van herkomst.
- Uitbreiding van de personele formatie bij de voorzieningen aan buitenlandse universiteiten op het gebied van de Nederlandse taal- en letterkunde, de Nederlandse geschiedenis en Nederlandkunde. In overleg met de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek ware door de Fundatie een onderzoek uit te voeren naar de huidige situatie van de neerlandistiek in het buitenland. Op basis van de uitkomsten van dat onderzoek zou een plan moeten worden opgesteld dat onder auspiciën van de Fundatie wordt uitgevoerd.
- Vertaling van Nederlandstalige studies over de Nederlandse cultuur in een of meer der wereldtalen en verbreiding van die studies buiten de Nederlandse grenzen.

Conclusie 5: financiering van de door de Fundatie te ontwikkelen activiteiten

Voor de uitvoering van de onder conclusie 4 genoemde activiteiten en voorzieningen dient de Fundatie over een eigen budget te beschikken. Om een indruk te geven van de voorlopig minimaal benodigde middelen volgt hieronder een begrotingsvoorstel.

Proeve van een begroting voor de Fundatie Onderzoek Nederlandse Taal en Cultuur (FONT) in de aanloopfase

1. Personeel:	
1 directeur	f. 125.000,-
1 secretariële kracht	f. 50.000,-

totaal	f. 175.000,-
2. Bureau- en organisatiekosten	
huisvesting	PM
bureaunkosten	f. 20.000,-
voorbereiding van onderzoek	f. 20.000,-
vergaderkosten	f. 10.000,-

totaal	f. 50.000,-
3. formatie voor onderzoek:	
2 wisselleerstoelen	f. 300.000,-
10 plaatsen voor onderzoek	f. 1.000.000,-
materieel krediet	f. 50.000,-

totaal	f. 1.350.000,-
4. Compensatie verblijf senior onderzoekers i.v.m. verblijf bij het NIAS of het verlenen van een wetenschappelijke opdracht	f. 200.000,-
5. Versterking leerstoelen en lectoraten Nederlandse taal- en letterkunde, Nederlandse geschiedenis en Nederlandkunde in het buitenland	PM
6. Vertaling en propagering van Nederlandstalige studies op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur	f. 500.000,-

TOTAAL GENERAAL	f. 2.275.000,-
	+PM
	=====

Bijlage 1

bij advies over het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur

Samenstelling Commissie ter voorbereiding van het advies over het onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur:

voorzitter: Prof.Dr. W.P. Gerritsen

leden:

Prof.Dr. J.C.H. Blom

Prof.Dr. F.P. van Oostrom

Dr. A.W. Willemsen

secretaris: Drs. G.W. Muller

Samenstelling van de Commissie Geesteswetenschappen:

bestuur:

voorzitter: Prof.Dr. S.C. Dik

wvd voorzitter: Prof.Dr. W.P. Gerritsen

leden:

Prof.Dr. H.W. Bodewitz

Prof.Dr. L.J. Engels

Dr. E.P. Meijering

Prof.Dr.J.R.T.M. Peters

Prof.Dr. H.L. Wesseling

Dr. A.W. Willemsen

leden CGW:

Prof.Mr. J.A. Ankum

Prof.Dr. A. van de Beek

Prof.Dr. W. van den Berg

Prof.Dr. H.W. Bodewitz

Prof.Dr. P. den Boer

Prof. Dr. A.W.A. Boschloo

Prof.Dr. W.J.M. Bronzwaer

Prof.Dr. S.C. Dik

Prof. S.J. Doorman M.Sc.

Prof.Dr. L.J. Engels

Prof. K. Fens

Prof.Mr. H. Franken

Prof.Dr. W.P. Gerritsen

Prof.Dr. F.J. van Ingen

Dr. E.P. Meijering

Prof.Dr. J.R.T.M. Peters

Prof.Dr. W.A.L. Stokhof

Prof.Dr. H.L. Wesseling

Prof.Dr. W. Weststeijn

Dr. A.W. Willemsen
Prof.Dr. W. Zwanenburg

secretaris: Drs. G.W. Muller

Bijlage 2

bij advies over het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur

Lijst van gebruikte afkortingen

GENT	Gehele Europese Nederlandse Taalgebied, actieprogramma in oktober 1990 vastgesteld door de Vlaamse Gemeenschapsminister van Onderwijs en de Nederlandse Minister van Onderwijs en Wetenschappen
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
NFWO	Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Het Trippenhuus
Kloveniersburgwal 29
Amsterdam
Postbus 19121
1000 GC Amsterdam
telefoon (020) 5 51 07 00
telefax (020) 6 20 49 41